

DÜĞÜN GELENEKLERİ BAĞLAMINDA DAMAT ETRAFINDA ŞEKİLLENEN UYGULAMALAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: BANDIRMA ÖRNEĞİ

AN EVALUATION ABOUT IMPLEMENTATION WHICH IS AT THE CENTRE OF GROOM AMONG THE WEDDING CUSTOMS: AN EXAMPLE OF BANDIRMA

İrem KABAY*

ÖZ: İnsan hayatı boyunca üç önemli dönem ile karşılaşmaktadır. Bu dönemler; doğum, evlenme ve ölümdür. Her biri kendi içerisinde birçok basamaklara ayrılmaktadır. Bu çalışma ise Türk evlenme kültüründe damat merkezli gelenekleri ele almayı hedeflemiş, Balıkesir ili Bandırma ilçesinde damat merkezli pratikler üzerinde durmuştur. Evlilik üzerine yapılan çalışmalar ve Bandırmada yapılan mülakatlar çerçevesinde düğün öncesi ve sonrasında gerçekleşen ritüel ve uygulamalarda, damada karşı geliştirdikleri pratikleri ve uygulamaları tespit etmektedir. Evlenme, kadınla erkeğin aile kurmak için yasalarca birleşmesine verilen addır. İki cinsiyetin(kadın-erkek) bir araya gelmesi toplumun sosyal, ekonomik, dinî, etnik kabulleri ile yaşanan topluma ait ritüellerin gerçekleşmesi ile meşru bir hâle gelmektedir. Kadın ve erkeğin evlenmesi statü ve rol bağlamında hem çiftler hem de aileleri için önem arz etmektedir. Araştırmada doküman analizi, sahada derleme yöntemi ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Yapılan taramalar sonucunda damat, bölgelere göre değişiklik göstererek uygulamalarda pasif ya da aktif olarak rol oynamaktadır. Çoğunlukla ataerkil bir düşünceye sahip olan Türk kültürü sıklıkla düğün geleneklerinde damadı merkez haline getirmektedir.

ABSTRACT: There are three important transition periods of people life. These are birth, marriage and death. Each of them are separated subcategories and steps in own constitution. This study, on the other hand, aimed to deal with groom-centered traditions in Turkish marriage culture, and focused on groom-centered practices in Bandırma, Balıkesir. Within the framework of the studies on marriage and the interviews made in Bandırma, it identifies the practices and practices they developed against the groom in the rituals and practices that took place before and after the wedding. Getting married merges women and men for starting a family under the law. Coming together of two genders (men and women) legalised within social, economic, religious and ethnic assents rituals which belong to the society that have been living. Getting married of women and men become more of an issue in the context of statue and role. In the research has been used analysis of document, compilation method in the Purview. According to research result groom plays a role as active or passive in the application regionally show an alteration Mostly turkish culture which has patriarchal thoughts usually makes groom based in weddings.

Keywords: Culture, tradition, marriage, wedding, groom.

* Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi./Bandırma/Balıkesir-kabayirem6@gmail.com (Orcid: 0000-0003-3263-7308)

This article was checked by Turnitin.

1.Giriş

Türk tarihinin eski zamanlarında Türk toplumunun ataerkil bir yapıya geçmesi ile erkeğin toplum yapısı içerisindeki statüsünde değişim yaşanmıştır. Değişen siyasi, dini ve sosyal hayatta erkeğin statüsü kadına göre daha ağır bastığı görülmektedir. Dini, sosyal, kültürel ve siyasi hayatta erkek lider, büyükbaba, baba, eş, erkek çocuk ve damat gibi eril roller önemli bir yere sahip olmuştur. Düğün gelenekleri denildiğinde akla genellikle gelin ve onun etrafında şekillenen pratik ve uygulamalar akla gelmektedir ancak damat etrafında da yapılan pratik ve uygulamalar da bulunmaktadır. Bu çalışmada damat etrafında gelişen pratik ve uygulamalar ele alınacaktır. Evlilik kurumunda erkeğe atfedilen sorumluluk, evliliğin hazırlık sürecinden itibaren uygulamalar, pratikler ve ritüeller ile aktarılmaktadır. Bu çalışmada, Balıkesir ili Bandırma ilçesinde damat etrafında gelişen pratik ve uygulamalar saha/alan çalışması yapılarak derlenmiştir. Saha/alan çalışmasının yanında ilgili alan yazını da taranmış ve gerek görüldükçe bu kaynaklardan da yararlanılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Türk kültüründe düğün geleneği hakkında durulmuş olup ikinci bölümde ise düğün damat etrafında yapılan pratik ve uygulamaların değerlendirilmesine ayrılmıştır Türk kültüründe gerek kaynak kişilerden gerekse yapılan çalışmalarda evlenme gelenekleri çerçevesinde düğünden önce damada karşı geliştirilen özel pratiklere değinilmiştir. İkinci bölümde ise düğün sonrasında yapılan ritüel ve pratiklere damat merkezli gelenekler üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte araştırmamızda sahada derleme yöntemi ve mülakat tekniği de kullanılmıştır. Bu aşamada kaynak şahıslara önceden hazırlanan mülakat soruları yöneltilmiş, bu sorulardan elde edilen veriler derlenmiş ve bunlara dair değerlendirmeler halkbilimsel yöntem ve teknikler çerçevesinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan 10 kadın katılımcının yaş, medeni durum, meslek, ekonomik durum, çocuk sayıları Tablo-1’de sunulmuştur:

Tablo-1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Kod	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Meslek	Ekonomik Durum	Çocuk Sayısı	
						Kız	Erkek
KK-1	39	Bekâr	Lisans	Öğretmen	İyi	-	-
KK-2	23	Bekâr	Lisans	Öğretmen	Orta	-	-
KK-3	64	Evli	-	Ev hanımı	Orta	2	2
KK-4	45	Evli	Lise	Ev hanımı	İyi	1	2
KK-5	75	Dul	-	Ev hanımı	Orta	4	1
KK-6	51	Evli	İlkokul	Ev hanımı	İyi	4	-

KK-7	38	Evli	Lisans	Hemşire	İyi	2	-
KK-8	25	Bekâr	Lisans	Subay	İyi	-	-
KK-9	23	Bekâr	Önlisans	Memur	İyi	-	-
KK-10	68	Evli	-	Ev hanımı	Orta	3	2

2.Düğün Öncesinde Damat ile İlgili Âdet İnanış ve Uygulamalar

2.1.Damat Kelimesi ve Damat Aday Seçimi

URL1-*Türkçe Sözlük*'e göre damat; evlenen erkeğe, evlilik merasimi sırasında ve sonrasında verilen ad olarak tanımlanmaktadır. Türkler damat kelimesi dışında aynı anlama gelen güvey kelimesini de kullanmaktadır. Evliliğin gerçekleşmesi için öncelikle kadın ve erkeğin belli bir fiziksel ve psikolojik olgunluğa gelmesi beklenmektedir. Belli bir olgunluğa gelen bireyler öncelikle kendilerine uygun eş seçmeye başlamaktadırlar. Türk kültürü ve tarihi boyunca erkek, soyunun devamını sağlayan kişi olarak kabul edilmektedir. Kadına göre daha geniş ilişkileri bulunan erkeğin evlilik de toplum içindeki statüsünü etkilemektedir (Erdentuğ, 1977: 42). Erkek, evlendikten sonra baba statüsüne yakınlaşır ve soyunun devamlılığı için de önemli bir adım atmış olacaktır (Tezcan, 2000: 26). Düğünler, genel anlamıyla bir mutluluk sembolü olsa da kimi zaman mutsuz bir sonla karşımıza çıkmaktadır. Doğum ve ölümden de olduğu gibi düğün de farklı olarak bir sosyal dönüşümdür. Bu dönüşüm ise düğünün temellerinin atılması ile başlamaktadır. Mitik düşünceye göre düğün yeniden dirilme olarak da adlandırılmaktadır (Ergün, 2014: 62). Gelin ve damat katıldığı aileye yabancısıdır ve burada kaos kaçınılmazdır. Gelin baba evinden çıktuktan sonra yeni bir ailenin parçası olmakla birlikte damat da farklı bir ailenin ferdi olmaktadır. Bireylerin ait oldukları düzenden ayrılması psikolojik bir yıkıma yol açmaktadır. Yapılan mülakatlarda da karşımıza çıktığı gibi "el", "yabancı" kavramları başlı başına bir korkunun da simgesidir. Mitsel düşüncede yabancılaşma ölüm ile sembolize edilmektedir. İnsan psikolojisinde yeni hayata ayak uydurmak ise korku, kaygı ve bir dehşet unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancılaşmanın ortadan kaldırılması için düğün öncesi yapılan birçok geleneksel merasim karşımıza çıkmaktadır.

Kız aileleri açısından düşünüldüğünde de damadın toplum içinde saygın, sevilen ve önemsenen bir konuma sahip olması beklenilmektedir. Kız ailelerinin damat adaylarında maddi güce öncelik vermesi, kaynak kişilerin beklentileri arasında sıkça rastlanılmaktadır. Kızları için konforlu bir yaşam alanı ve bu alanda huzuru sağlaması için aileler damatlarına özel bir sevgi göstermektedir. Kaynak kişilere ve yazılı kaynaklara göre damadın görevi tam anlamıyla nişan töreni ile başlamaktadır. Kaynak kişilerle yapılan mülakatlarda kadınlara eş seçiminde nelere dikkat ettiğini ve damat olarak aileye yeni katılacak ya da katılmış bireylerden beklentileri sorulmuş ve şu

cevaplar alınmıştır: KK-1 için eş/damat maddi güce ve toplumda saygınlığına önem verirken KK-3 maddi gücün yanında dinin gerektirdiği sorumluluklarını yerine getiren bir eş/damat isteyeceğini belirtmiştir. KK-2, içinde bulunduğu toplumdan başka biri ile aile kurmak istemediğini, ait olduğu kültürden kopmamak için aynı topraktan biri ile birlikte olacağını belirtmiştir. KK-4, maddi gücün öncelikli olduğunu belirtip şerefini ve ailesini koruyacak güçte olmasını belirtirken mensup olduğu dine uygun yaşayan birinin öncelikli olacağını ifade etmiştir. KK-7, bu görüşlerin yanı sıra Türk tarihi, kültür ve geleneklerine bağlı olmasını, ev işlerinde sorumlulukları paylaşabilen ve maddi gücün önemli olduğunu vurgulamıştır. Eş sadece eve para getiren değil, işleri hafifleten bir iş ortağı olmalı ve yasaklı olandan uzak durmalıdır. KK-8, içinde bulunduğu ağır çalışma şartlarından ötürü karakter olarak anlayış ve saygının öncelikli olduğunu belirtmiş, eş/damat her zaman yardımcı bir karakter olmalı ve milli duygulara sahip olması gerektiğini de söylemiştir. KK-9 maddi gücün ve aileye bağlılığının dışında, manevi olarak güçlü olmasını ve İslam dininin kuralları çerçevesinde yaşayan biri olmasına öncelik vermiştir. KK-10 ise maddi gücünün önemine ve maddiyatın aile huzuru için olmazsa olmaz olduğunu vurgulamıştır. Genel olarak kaynak kişiler eş ve damat seçiminde benzer kriterler sıralamaktadırlar. Karakter olarak saygın, sevilen, ailelerine ve eşine saygılı olması ortak bir beklenti olarak karşımıza çıkmaktadır. Güç olmazsa olmazdır ve gerek maddi gerek manevi gücün olması tüm kaynak kişilerin beklentileri arasında yer almaktadır. Genellikle eğitim düzeyi yüksek ve çalışan kaynak kişilerde sosyal hayatta iş bölümünün ortak yapılması gerektiğini, aile içerisinde yardımlaşmayı sevmesi ve tembel olmaması birincil özellikler arasındadır. Taranan kaynaklarda / derlemelerde hemen hemen birbirine yakın sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

2.2.İç Güveyilik

Türk kültüründe evlendikten sonra çiftler ya damat ailesi ile ya da ayrı bir yaşam kurar. Nadir de görülsün gelinin ailesi ile yaşamına devam eden çiftler de görülmektedir. İlkel toplumlarda yaygın olarak damadın, eşinin evinde oturması karşımıza çıkmaktadır. Orta Asya'da ise İslamiyet'ten önceki dönemlerde iki aile tipine de rastlanılmaktadır. Bunlardan biri ana ailesidir. Ana ailesi tipinde; iç güveyiliği dediğimiz damadın belli bir süre gelinin evinde yaşaması durumuna verilen addır. Bu aile tipinde gelinin babası damadın yuvasını kurması için yardım etmektedir (Aksoy, 2011: 11-19). Bu durum yeni yuvanın gelinin babasının evinde kurulmasında, kayınpeder ocağının devam ettirilme arzusunun olabileceği de düşünülmektedir (Balkan, 1948: 152). Bu arzu, Türklerde ocağa verilen değerden ve ailenin devam ettirilmesinin önemsenmesinden kaynaklandığı söylemek mümkündür. Yaygın bir gelenek olarak çoğunlukla uygun eş adayı seçildikten sonra kız ailesine gidilir ve kız istenmektedir. Bu durumun tersi olarak erkek, kız evi tarafından istenmekte ve kayınpederinin evine damat olarak gitmektedir (Irmak ve Taş, 2012: 217). İç güveyi evlilikte damat, kendisi için rahat bir hayatın temelini atmaktadır. Gelinin babasından

gelecek destek ve mirasla kendi yuvasını garanti altına almaktadır. Buna göre genellikle damadın ekonomik düzeyi düşük, damat alan aileler ise maddi olarak iyi durumda olan ailelerdir olduğu görülmektedir (Irmak ve Taş, 2012: 223). Bu duruma göre iç güveyilik ailelerin ekonomik durumu ile paralel bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. KK-1 gelin evine gelen damat, eşinin ailesinin kurallarına uymak ve beklentilerini karşılamak zorunda kaldığını ve bu durumun damadın statüsüne de bir nevi zarar verdiğini söylemektedir. KK-4, erkeğin kendi egemenliğini oluşturduğu ve bağımsız kararlar verebildiği ortamlarda daha huzurlu bir bireye dönüşeceğini ve içgüveyi olduğu yerde farklı bir kurala bağlı kalarak erklğini kaybetmesine veya tam olarak kullanamamasına neden olacağını belirtmiştir. Kaynak kişiler genellikle ailesinden kopmamak için olumlu baktığını fakat erkeğin egemenliğinin sarsılmasının psikolojik olarak olumsuz etkileyeceğini belirtmiş er ya da geç kendi ayrı yuvalarını kurmalarının evlilik için daha sağlıklı olacağını düşünmektedir. Anadolu'da nadir karşımıza çıkan iç güveyilik, Sivas Altinyayla'da genellikle erkek çocuğu olmayan aileler tarafından yapılır damadın kız evine yerleşmesi ile başlar. Erkek çocuğu olmayan ailelerde soyun devamlılığı tehlike altında olduğu düşüncesi hakimdir. Bu korku, akrabalarından herhangi birinin çocuğu ile kızlarını evlendirirler ve damadı evlerine getirirler (Coşkun, 2014: 16). Anadolu'da iç güveyiliği yaygın değildir ve örnekler kısıtlıdır.

2.3.Kız İsteme

Belli bir yaşa gelmiş erkekler evlilik için ilk adımı kendilerine uygun eşi arayarak başlamaktadırlar. Kendilerine uygun eşi bulup anlaştıktan sonra aileleri bir araya getirerek evlilik sürecini başlatmaktadırlar. Kız isteme töreninde çeşitli âdet, inanış ve uygulamalar görülür. Evlenecek erkeğin ailesi başta olmak üzere yakın çevresinden saygın insanlardan oluşan bir grup kız evine giderek küçük bir tören ile tanışır (Artun, 2008: 164). Genel olarak damat kız isteme merasiminde bulunurken Anadolu'nun farklı yerlerinde damat bu merasimde yer almamaktadır. Bu yerlerden birine örnek olarak Afyonkarahisar Sandıklı ilçesinin Alacami Köyü'nde kız istemeye giderken damat evde kalır. Bu merasimde hediye götürme geleneği Anadolu'nun hemen her yerinde karşımıza çıkmaktadır. Hediyeleşme, her iki taraf için sembolik olarak ortaya çıkan yabancılıklarını gidermeyi, kaynaşmayı ve karşılıklı memnun olmaya yardımcı olmaktadır. Mitolojik anlamda düşünüldüğü zaman kaosun sona erdirilmesi amacıyla da gerçekleştirilmektedir (Ergün, 2014: 67). Mersin'in Anamur ilçesinde farklı bir gelenek olarak damat tarafı, kız istemeye giderken bir yarasa tutar, bu yarasayı kurutur ve cebine koyar, bu durumun kız isterken uğur getireceği inanışı yaygındır (Kayabaşı, 2008: 265). Genel olarak Anadolu'da kız isteme törenlerinin simgesi Türk kahvesidir. Gelinin, gelenlere ve büyüklere Türk kahvesi yapar. Ayırt edici olarak da damadın kahvesine çeşitli baharatlar koymaktadır. Örnek olarak Konya'da kız istemeye gidildiği zaman damadın kahvesine tuz atılır. Damadın tuzlu kahveyi içmesi, kız ailesine için olumlu izlenimler bırakmaktadır. Ayrıca burada kız evinde su içilmediği, eğer

içilirse araya soğukluk gireceği inancına da rastlanılmaktadır (Kriye, 2014: 104). Kaynak kişilere göre KK-1, kız isteme merasiminin sade olmasını ve ağır hediyelere gerek olmadığını söylemektedir. KK-7 ise kendi kız isteme merasiminde eşine tuzlu kahve ikram ettiğini belirtmektedir. KK-2, KK-8 ve KK-9 ise kahveye tuz atma gibi damadın sınıandığı pratiklere sıcak bakmadıklarını belirtmişlerdir. Kaynak kişiler yaş, gelenek ve statü farklılıkları göz önünde bulundurulduğu zaman kız isteme törenlerinde damadın yeri, konumu ve törende yapılan ritüeller farklılıklar göstermektedir. Yeni evli ve evlenecek kadınlar geleneğe bağlı kalmadan kendi istekleri doğrultusunda bir tören uyarladıklarına rastlanılmıştır.

2.4. Nişan

Söz kesiminden sonra ikinci önemli evre nişan törenidir. Bu merasimde evlenecek çift, evlilik isteklerini topluma duyurmayı amaçlamaktadır (Yolcu, 2008: 64). Anadolu'da damat merkezli nişan ile ilgili bazı âdet, inanış ve uygulamalar şu şekilde karşımıza çıkmaktadır; Diyarbakır'ın Ergani ilçesinin bazı köylerinde nişana damat tarafı gelmemektedir. Yaygın olarak görülen nişanın simgesi yüzükleri geline damadın annesi takar ve nişan bitiminde de eve gelip oğluna yüzüğünü taktığı görülmektedir (Akca, 2009: 69). Yapılan kaynak taramalarında Çanakkale Gelibolu Yarımadası'nda nişan töreninde damada şöyle bir uygulama gerçekleşmektedir; nişan yüzükleri ve takılar takıldıktan sonra ortaya bir tepsi baklava getirilir. Dilimlerinden birinde para veya altın bulunmaktadır. Damattan altın veya para bulunan dilimi bulmasını ister. Kızın yengesi damada bulması için yardımcı olmaktadır. Altın ya da parayı bulan damat yengeye bahşiş vermektedir (Ercan, 2002: 126-127). Yapılan görüşmelere göre KK-5 ise nişanda takılacak yüzükleri kuyumcudaca seçip damada bir aracı ile gönderdiğini ve damadın nişan törenine katılmadığını belirtmektedir. Ankara'nın Kızılcahamam ilçesinde nişanlılık dönemi bayrama denk gelirse bayram günü damat, arkadaşlarıyla öğle yemeğine ve bayramlaşmaya kız evine gider. Gittiği zaman damadın ayakkabısı saklanır ve tuzlu çay içirilir. Bu uygulama sonucunda damat bahşiş vermektedir (Yurtoğlu, 2006: 125). Bu uygulama KK-6 ve KK-9 ile yapılan görüşmede de karşımıza çıkmaktadır. Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinde nişan merasiminden sonra damat, her hafta çoğunlukla pazartesi olmak üzere gelinin ailesine çerez ve meyve göndermektedir (Balaban, 2006: 95). Yapılan görüşmelerde damat merkezli pratikler kısıtlıdır.

2.5. Bayrak Dikme

Türk kültüründe bayrak önemli bir yere sahiptir. Bayrağın kökeni çok eski din ve devlet inanışlarının temellerine dayanmaktadır (Ögel, 2000: 9). Bayrak, bir devletin sembolü niteliğinde olsa da kültür ile de sıkı bir bağı vardır. Evlilik ile ilgili uygulamalarda da bayrak unsuru aralarındaki sıkı bağı ortaya çıkarmaktadır. Yeni bir yuvanın temeli olarak atılan adımlarda bayrak sembolü de açıkça geleneklerde yer almaktadır. Bayrak dikme

geleneği yeni bir ocak kurulacağıının da işareti olarak görülmektedir. Damat kurduğu ocak ile o evin hâkimi olmaktadır (Kalafat, 2009: 53).

Yeni bir ocağın simgesi olmakla birlikte bayrak, düğün evinin belirlenmesi içinde kullanılmaktadır. Bayrağın amacı düğüne davet niteliği taşımaktadır (Ataman, 1992: 86). Düğün öncesi gelenekler içinde yer alan bayrak dikme âdeti damat çerçevesinde Anadolu'da şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesinde bayrak dikme geleneğinde damadın erkekliğini gelin gelene dek bağlanması inancına bağlı olarak bayrak direğinin yere çakılan dip kısmına, ağız kapalı bir bıçak ve bir kilit konmaktadır (Sevinç, 2008: 173). KK-6 ve KK-9 Ankaralı kaynak kişiler de Akdağmadeni ilçesinde yapılan uygulamaya benzer olarak kilidin etrafında elma olması şartıyla aynı uygulamadan bahsetmektedir. Malatya'nın Doğanşehir ilçesinde bayrak, damadın sağdıçları ya da arkadaşları tarafından düğün başlamadan bir gün önce, çalgılar eşliğinde damat evinin çatısına oyunlar oynayarak dikilmektedir. Bayrak dikilen direğin ucuna ise Anadolu'da da yaygın olarak görülen diğer bir pratik ise elmanın saplanmasıdır. Düğün sonunda bayrak indirilirken saplanan elmayı alan kişi, bu elmayı damada verdiği zaman karşılığında bahşış aldığı görülmektedir (Kurt, 2012: 131). Aydın'ın Koçarlı ilçesi, Gözyaka Köyü'nde ise damat bir gün önce bütün erkekleri silahları ile bayrak dikmeye davet etmektedir. Bayrak dikme töreninde, damat ve erkekler havaya ateş ederler. Sonrasında silahtan çıkan mermileri damat alır (Abalı, 2018: 114). Yapılan görüşmelere göre bayrak dikme geleneğine dair şu bilgilere ulaşılmıştır: Genellikle kına gecesinden bir gün önce damadın evinin yüksek bir yerine nadiren kız evine de bayrak asılmaktadır. Evli kaynak kişiler bayrağın düğüne bir davetiye olduğunu ve kendi düğünlerinde de bayrağın damadın evine asıldığını söylemektedir. Asılan bayrak damadın ya da damadın yakınlarının sorumluluğunda olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan görüşme ve taranan kaynaklara göre damadın ve yakınlarının bayrağı koruması, bayrağın ve çevresindeki nesnelere yüklenen sembolik anlamlar çoğunlukla benzer olmak üzere ara ara farklılıklar gösterebilmektedir.

2.6. Kına Gecesi

Kına gecesi, Anadolu'da oldukça yaygın bir gelenektir. Kına gecesi genellikle düğünden bir gün önce kız evinde yapılan bir törene verilen addır.¹ Düğünden önceki gün geline özel bir törenle kına yakılır. Zaman zaman bazı yörelerde damada da yakıldığı görülmektedir. Geline kına yakılırken damat evinde de erkeğin akrabaları ve arkadaşları bir gece düzenleyerek kız evinden gelen kınayı damadın sağdıç, damadın eline yaktmaktadır (Tezcan, 2000: 38-39). Kına, damadın sol eline ya da parmaklarının ucuna yakılması Anadolu'da sık rastlanan bir durumdur. Kına yakılırken damat çeşitli sınanmalara girmektedir (Kalafat, 2000: 123, 128). Anadolu'da damat çerçevesinde gelişen kına geceleri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır; Kütahya'nın Altıntaş ilçesinde kadınlar kendi aralarında gelin

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. (Kalafat, 2000: 128-129).

kınasını gerçekleştirir. Sonrasında düğün yerine gelen damada ve sağdıca kına yakılmaktadır. Burada damada ve sağdıcin sağ ellerine tabanca şeklinde damadın annesi sağdıca, sağdıcin annesi ise damada kına yakmaktadır (Dinç, 2014: 45-46). Kına gecesinde erkekler, meydanda davullu zurnalı eğlence yaparlar. Bu eğlenceye ise *oturma* adı verilmektedir. Damat kına gecesinde geline ve gelinin arkadaşlarına yiyecek şeyler getirir. Oturmada kızlar, damadın ayakkabısını saklar ve çeşitli oyunlar oynatılır. Damat bahşiş vererek ayakkabısını kurtarır ve oyunları kazanır. (Tokmak, 2009: 112). Denizli'nin Çameli ilçesinde ise kına gecelerinde yere bir kilim ya da örtü serilir. Damat ile sağdıç, serilen kilim ya da örtünün üzerine oturur. Bu sırada çeşitli türküler ve mâniler söylenmektedir. Mâninin ve türkünün ise her son dörtlüğünde damat ve sağdıcin beline vurulmaktadır (Çelepi, 2017: 321). Çanakkale'nin Çan ilçesinde ise gelin evinde kına gecesi eğlencesi bittikten sonra, gelin ve damat, gelinin arkadaşları, komşuları ve yakın akrabalarından bir grup damat evine doğru çalgı eşliğinde eğlenerek yola çıkar. Buna *övmeye gitme* adı verilmektedir. Damat evine giden kişiler gelinin eline kırk düğümlü ip atarlar ve damada çözmeye çalışır. Damat, her düğümü çözemediğinde anne- babası ya da akrabalarından bahşiş alır (Türker, 2010: 32). Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde gelin ve damadın evinin aksine erkeğe yatsı ezanı okunmadan önce yakınlarından biri damadı mahalle camisine abdest almaya götürür ve camide kınanın nasıl yakılacağı hakkında bilgi verir. Namazdan sonra imam tarafından hazırlanmış kına, sağdıcin ve damadın eline tekbir getirilerek yakılmaktadır. Yakılan kınanın kabını damadın arkadaşlarından biri para almak için kapar. Namazdan sonra camide bulunan arkadaşları da damadın ayakkabısını saklarlar, para almadan da ayakkabıyı vermezler (Varvar, 2010: 136).

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde damadın yakın arkadaşlarından biri ya da sağdıç, sağ avcuna ve serçe parmağına kına yakmaktadır. Kına yakmadan önce damadın yakınları oturduğu sandalye ile havaya kaldırıp indirirler Akca, 2009: 80). Elâzığ'ın Karakoçan ilçesinde damat, yakınları tarafından kaçırılarak balkondan sarkıtılır. Damadın kurtulması için damattan bulunması zor şeyler isterler. Bulunmazsa bahşiş alır ve damadı rahat bırakırlar (Altuncu ve Kılıç, 2014: 241). Gaziantep'in Nizip ilçesinin Söğütlü Köyü'nde, damada kına yakılırken sağdıcin kalçasına iğne batırıldığı görülmektedir. Sağdıç, damadın parmağına yakılan kınanın üzerine para koyar. Sağdıcin verdiği parayı damat saklar ve bekâr birine verir (Karabacak, 2011: 39). Yapılan mülakatlarda ise evli kaynak kişiler damadın rol oynadığı uygulamaları şu şekilde anlatmaktadır: KK-3, kına gecesine damadın katılmadığını, kına yakma işleminin sadece geline yapıldığını söylemektedir. KK-4, kına yakılmadan önce damada çeşitli yemişlerin yedirildiği ve kına yakılma işleminden sonra damadın havaya üç el ateş açtığından bahsetmektedir. KK-5 ise kendi kına gecesini şu şekilde anlatmaktadır; kınanın önce damat tarafından bir grup gelin evine gelerek çalgılar eşliğinde geline kına yakar. Evine dönen grubun arkasından gelin önde arkada gelinin yakınları buldukları mahalleyi çalgılar eşliğinde gezerek damat evine

gider ve damada kınanın yakılır. Kına yakıldıktan sonra bir grup erkek kadın kılığına girerek damada çeşitli oyunların oynandığını söylemektedir. Diğer evli kaynak kişilerin damat çevresinde herhangi bir uygulamanın yapılmadığı belirtilmiştir.

Türk halk kültüründe kına yakma geleneğinin, birtakım inanç ve uygulamalar eşliğinde yapıldığı görülmektedir. Hemen hemen Anadolu'da yapılan uygulamalar benzerlik göstermektedir. Sağdıçın baskın olarak kına gecelerinde damadın yanında bulunması, pratiklerde koruması ve düğün genelinde yardımcı olması Türk halk kültüründe de önemli bir yere sahip olduğunun belirtisidir. Damadın kendisinin ya da ayakkabısının saklanması, ip düğümünü çözmesi gibi sınanmalara girmesi önemlidir. Burada evlilik sürecinin zorluklarının, sıkıntılarının ve sorumluluklarının simgesel ya da büyüsel bir anlatımı mevcuttur. Dini boyutta da arınmasının temsili olan abdest, kına uygulamasından önce damada koşul kılındığı yörelere rastlanılmaktadır. Aynı zamanda KK-5 kınanın nazar gibi olumsuz güçlerden koruyacağına inanılarak yakıldığını belirtmektedir. Gücün ve kahramanlığın simgesi olan silah figürüne sıkça rastlanmaktadır.

2.7. Nikâh

URL-2 *Türkçe Sözlük'e* göre nikâh, bir erkek ve kadının yasalarca birleşmelerine verilen bir ad olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk kültüründe dinî nikâh da resmi nikâh kadar önemli olduğu açıktır. Dini nikâh kıyılırken belirli kurallar vardır. Örnek olarak nikâh kıyılırken aynı ortamda bulunan kişiler ellerini dizlerinin üzerine koyar ve hiç kimse elini bağlamaz. Türk inanç sistemine göre damat bağlanır ve gerdek gecesi vazifesini yapamayacağı inancı yaygın bir görüştür (Erdentuğ, 1977: 79).

Anadolu'da damat merkezli nikâh ile ilgili âdet, inanış ve uygulamalar arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Örnek olarak Kayseri'de dini nikâh kıyıldıktan sonra damat arkadaşlarıyla hamama gider ve hamam masrafları damat tarafından karşılanır. Hamam sonrası damat tıraş olmaya gider (Koşay, 1944: 87). Malatya'nın Doğanşehir ilçesinde dinî nikâh kıyıldıktan sonra damat ve sağdıç, yatsı namazını kılmaları için camiye gittikleri görülmüştür (Kurt, 2012: 156). Damat nikâh merasiminden sonra artık tam anlamıyla yeni statüye bürünmüş olmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda ise günümüzde yaygın olarak da bilinen resmi nikâh sırasında damadın ayağına basılma eylemi, KK-1, KK-2, KK-8 ve KK-9 bekâr kaynak kişilerin de yapmak istedikleri uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.8. Sağdıç

Sağdıçların genellikle görevi düğüne yardım etmektedir (Ayaz, 2021:180). Sağdıç, genellikle evli erkeklerden damadın arkadaşı ya da akrabalarından seçilir. Eski Türk toplumlarından beri var olduğu bilinen sağdıç, geleneklerde damadın hem kılavuzu hem de dostu olarak yer almaktadır (Tezcan 2000: 18). Anadolu'da sağdıçlık çoğunlukla benzerlik ara ara farklılık göstermektedir. Sağdıç damadın ekseninde hareket ettiği

için damat ile doğrudan ilgili olan uygulamalarda çoğunlukla yer almaktadır. Taranan kaynaklarda en belirgin şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Balıkesir yöresinde sağdıç, düğün esnasında ya da farklı olarak çocuklukta seçilmektedir. Burada sağdıç seçiminde bir sınırlama bulunmazken, Tahtacı ve Çepniler sayı kısıtlaması görülmektedir ve genellikle küçük bir çocuk sağdıç olmaktadır (Ayaz, 2021:165). Van'ın Erciş ilçesinde sağdıç olmak isteyen kişiler kendi aralarında bir çekişmeye girmektedir (Yılmaz, 2016: 156). Adana'nın Tufanbeyli ilçesinde sağdıç, damada gelen soruları cevaplar ve onu zor oyunlardan korumaktadır. Damada düğün süresi boyunca yardım eder ve evlilik hakkında bilgilendirir. Aynı zamanda nikâh şahidi olur ve damada verilen cezaları üstlenmektedir (Savur, 2010: 60). Türk halk kültüründe sağdıçın görevi hemen hemen aynıdır. Sağdıç, küçük yaşta başlayıp damadın hayatının her evresinde yanında olan bir sanal akrabalıktır. Yapılan mülakatlarda ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: KK-3, KK-4, KK-6 ve KK-10 eşlerinin sağdıçlarına özel bir paket hazırladıklarını, hazırladıkları pakete ise iç çamaşırı, kişisel bakım ürünleri ve özel el işlemeleri gibi hediyeelik eşyalar koyduklarını belirtmektedir.

2.9. Damadın Donatılması

Türk halk kültüründe damadın donatılması geleneği, sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulama düğün günü gelin alma töreninden önce yapılmaktadır. Sağdıçların yardımı ile damat giydirilir ve özel damat tıraşı yapılır. Doğrudan damat ile ilgili olan bu uygulama genellikle benzer olmak üzere şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Gaziantep'te mahallenin en geç bekârlarından birisi tarafından damat giydirilir ve giydirilirken çeşitli mâniler söylenmektedir (Kutlu, 2011: 36, 77). Siirt'in Şirvan ilçesinde ve Mardin'in Dargeçit ilçesinde düğün günü, ağaç süsleme geleneğine rastlanılmaktadır. Düğün sabahı, damadın çevresinden yaklaşık 200 kişilik bir topluluk ormana giderler. Ormanda giden topluluktan herkesin bir balta vurması şartıyla bir ağaç kesilir. Kesilen ağaç, eğlence eşliğinde düğün evine getirilir ve ağaç düğün yapılacak alanın ortasına gömülür. Damat getirilen ağacın altında tıraş olur ve oradan ayrılır. Damadın arkadaşları ve akrabaları ağacı süsler. Ağacın tepesine önce ekmek olmak üzere sonra tavuk, horoz, çikolata, şeker vb. çerezler asılır. Sonrasında düğün alanına damat gelir ve ağacın altına oturur (Karakaş, 2013: 113-114). Muğla'nın Dalaman ilçesinde önce damat tıraş edilir ve daha sonra yumruklanarak damadın bir eline kına yakılır (Turhan, Tuna, 2006: 152). Eski Türk düğünlerinde damadın giyinmesi/donatılması çarşamba günü yapılmaktaydı. Düğün yapılacak alanda yakılan bir ateşin yanına bir kilim veya bir örtü serilirdi. Alana getirilen damada yaşlı ya da saygın biri tarafından damatlığı giydirilir sonrasında damat büyüklarının elini öperdi. (Ataman, 1992: 64-65).

Kütahya'nın Altıntaş ilçesinde pazar sabahı gelin tarafından bir grup damada düğünde giyeceği kıyafetinin olduğu bohçayı teslim eder. Sonrasında damat imamın duaları ile giyinir aynı işlem sağdıç içinde

geçerlidir (Dinç, 2014: 46). Çankırı’da, cumartesi günü sabah saat on bir buçuk civarlarında kilim ya da örtü serili yerin ortasına damat ve sağdıç ayağa dikilir. Bu sırada fişek, el topları atılır ve mum yakılır. Damat ve sağdıçın kıyafeti ayrı olacak biçimde yanan mumun karşısına asılır. Kıyafetlerin çevresine odada bulunan kişiler halka şekline girer ve ilahiler okurlar. İlahi okunurken iki kişi halkadan ayrılır ve birisi damadın, diğeri sağdıçın yanına gelerek palto, fes ve kuşaklarını çıkartır. Damadın okuma yazması varsa beline bir gümüş divit, okuma yazma bilmiyorsa değerli hançer veya gümüş kama sokulmaktadır. Damat paltonun sağ kolunu giymez omza atılır. Giydirme işlemi bittikten sonra sağdıç, damadın iki elini, damat da sağdıçın iki gözünü öper. Son olarak da odada bulunan büyüklerin elleri öpülür (Üçok, 2002: 263-264). Nevşehir’in Avanos, Uçhisar ve Göreme ilçelerinde çarşamba günü, erkek tarafında *asbap giydirme, güveyi giyindirme* veya *güveyi kondurma* töreni yapılmaktadır. Bu merasim, sabah saatlerinde başlamaktadır. Gelin tarafı damadın kıyafetlerini hazırlar. Damat evi, davul zurnalarla gelip çamaşırları, kız evinden alarak damat evine götürür. Kız tarafının almış olduğu kıyafetler, dualarla evin ortasında damada giydirilir (Bayram, 2013: 25). Yapılan mülakatlarda ise damat merkezli özel bir uygulamaya rastlanılmamaktadır.

2.10. Gelin Alma-Gelin İndirme

Türk halk kültüründe genellikle kına gecesinden sonraki gün gelin alma günü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelin alma günü, düğünün başlangıcından sonra üçüncü ya da dördüncü güne tekabül etmektedir. Gelin baba evinden çıktıktan sonra erkek tarafı konvoy halinde davul zurnalarla mahalleyi, köyü ya da şehri dolaşırlar ve gelini yeni evine çeşitli eğlencelerle birlikte teslim ederler (Başçetinçelik, 2009: 268). Türk halk kültüründe gelin alma günü damat etrafında gerçekleşen âdet, inanış ve pratiklere şu örnekleri verebiliriz: Balıkesir yöresinde, gelinin kadın sağdıçları, gelin çıktığı sırada mânilerin okunulduğuna rastlanılmaktadır (Ayaz, 2021:178). Denizli’nin Çal ilçesinde gelin alma merasiminden önce damat ile sağdıçlarının avuçlarına kına yakarlar. Avuçlarına yaktıkları kınayı sonra da ayakkabılarının altına sürerler. Bunu gören akrabalar para takarlar ve bu duruma “*Sağdıç Güveyi barışıyor*” adı verilir (Çelepi, 2017: 301).

Türk kültürü evlenme geleneklerinde Anadolu’da da sık sık karşımıza çıkan diğer âdet ise saçıdır. Saçı geleneği genellikle gelin alma törenlerinde rastlanmaktadır. Saçının amacı, kötü ruhları memnun ederek onların yeni evlenen çiftlere zarar vermesini engellemek ve tehlikelerden uzaklaştırmaktır. Günümüzde halen bu geleneğe rastlanılmamaktadır (Artun, 2008: 181). Erzurum’da saç olarak elma atılmaktadır. Damat, sağdıç ile çatıya ya da balkona çıkar. Damat elinde serpmek için çerez ve bütünlüğü bozulmayacak şekilde üzerinde bıçakla dilimlenmiş, her dilimine demir para sıkıştırılmış, büyük, sert kırmızı bir elma alır. Damat, önce çerezi serper; sonrasında da elmayı, gelinin başına vurmak amacıyla hızlıca atar. Çevreye dağılan elmayı tören alanındakiler toplar ve damada götürerek

bahşış alınır (Üstünova, 2011: 150, 153). Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesinde gelin, yeni evinin kapısına adım attığı anda, meydandakiler aralarında bayrağı kapmak için yarış yaparlar. Bayrağın dibindeki nesnelere alan kişilere, damat tarafından hediyeler verilir (Sevinç 2008: 193). Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde düğün bittikten sonra sağdıç ve damadın arkadaşları, damadın yanında kalmaya devam ederler ve gerdeğe kadar damat ile gezip eğlenirler (Akca, 2009: 84). Aydın'ın Koçarlı ilçesinin Gözyaka Köyü'nde, gelin alma törenin ardından damattan uzak bir yerden altı delik bir bidon ile su getirmesi istenir, sonrasında kadın kıyafetleri giydirilip oynatılır ve yumurta yedirildiğine rastlanılmıştır (Abalı, 2018: 114). Niğde'nin Ulukışla ilçesinde damat gerdeğe girmeden önce arkadaşları ile camiye gider. Cami hocası ceket giydirir ve iki rekât namaz kıldıktan sonra camiden ayrılır (Dilmen, 2009: 64). Yapılan mülakatlara göre evli kaynak kişiler gelin alma gününü şu şekilde anlatmaktadır: KK-3 ve KK-4 gelin yeni evine geldikten sonra kaynana gelin ve kayınbaba damat yerine güreş tutar ve hangisi yenersen yeni kurulan yuvada da onun sözünün geçeceğine inanılır. Yine aynı kaynak kişilerin anlattıklarına göre damat gelinin önüne elma atmaktadır. KK-6'nın gelin alma indirme töreninde ise gelinin arabadan inmesi için damat yüklü bir bahşış vermektedir. KK-10 kişinin gelin indirme töreninde ise damat önce üç el ateş eder ve sonra gelin yeni evine girmektedir.

3. Düğün Sonrasında Damat ile İlgili Âdet İnanış ve Uygulamalar

3.1. Gerdek

Türk kültüründe resmi ya da dinî nikâhtan sonra gelin ile damadın cinsel olarak beraber olmalarına gerdek adı verilmektedir (Örnek, 2000: 197). Gerdek odasının, özel bir değeri olduğuna inanılır (Tezcan, 2000: 18). Türk halk kültürü evlilik geleneklerinde en sık karşımıza çıkan uygulama gerdekten önce damadın yumruklanmasıdır. Bu yumrukların amacı; eğlence amaçlı olsa da damada simgesel olarak bir mesaj verme niteliğindedir. Damadın artık eski hayatını geride bırakması ve yeni hayatının verdiği sorumluluğunun ağırlığını hissetmesinin sembolik bir anlatımıdır. Genelde damadı yumruklayan ise damadın bekar arkadaşlarıdır (Aça, 2016: 52). Gerdek gecesi Anadolu'da yapılan uygulamalar gelin ve damat ile bir bütün halinde karşımıza çıkmaktadır. Baskın olarak damat çevresinde gelişen uygulamalar şu şekildedir: Gerdekten önce damat namaz kılmaktadır. Bu namazın amacı evlenmeden önce yaptığı hataların affi içindir ve inanışa göre bu namazda damadın her duası kabul olmaktadır (Erdentuğ, 1977: 79). Bunun yanı sıra ibadet etme, manevi bir temizlenmenin de sembolüdür (Bayat, 2009: 77). Adana'da, gerdekten önce damadın ceketinin cebine, çok çocuğu olması için pirinç, mısır gibi taneli ve bereketli yiyecekler konulur (Akyol, 2006: 99). Cenup köylerinde gerdek akşamı, damada arkadaşları tarafından kıyafet giydirilir ve damat kıyafetlerin düğmelerini iliklemez. Sonrasında hep birlikte yaşlı ya da saygın birinin evine giderler ve damat, burada izin almadıkça yerinden kalkmaz, gülmez ve konuşmaz (Koşay, 1944: 281). Kütahya'nın Domaniç ilçesinde damadın çevresi damat gerdeğe girdiği

zaman, dışarıda ateş yakarlar, bu ateş etrafından oyunlar oynarlar. Gerdekten sonra silah atılır ve damat da oraya gelerek yakılan ateşte kaynatılan su ile yıkanır (Koşay, 1944: 285-287). Kilis'te gerdek gecesi damat, gelinin ayağını yıkayarak yıkadığı suyu evin çevresine yavaş yavaş döker. İnanişâ göre bu uygulama sonucunda evde gelinin sözünün geçeceği düşünceyi yaygındır. Gerdek gecesi günü gelinin saç tokalarını damadın çıkartması istenir. Yine farklı bir inanişâ göre gelinin saçındaki tokaları damat çıkarırsa evliliklerinin bozulmayacağına inanılır (Sabuncuoğlu, 2013: 60). Ankara'nın Nallıhan ilçesinde, gelin damattan korksun ve gücünü göstereyin diye evin girişine bir tas su konur ve damat bu tası tekmeler (Öztürk, 2010: 63). Kocaeli'nin Tavşantepe romanları ise gerdeğe girmeden önce damada şekerli su içirilir (Polat, 2015: 84). Adana'nın Tufanbeyli ilçesinde ise gerdek öncesi, sağdıçlar damada övgü dolu sözler söyler. Damat, gerdek odasında, sağdıçlar da dışarıda beklerler. Damat karı-koca olursa silah atılır. Eğer olmazsa ekmek yapılan sac ocağının üzerinde damat, soğuk suyla yıkanır ya da damat kabir ziyareti yapar (Savur, 2010: 78).

Türk halk kültüründe evlenmenin en sembolik iki evresi nikâh ve gerdek olarak sayılır. Gerdek sırasında damadın büyüsel etkilere açık olduğuna inanılır ve Anadolu'da *Bağlanma Büyüsü* adı verilen büyüün damadın, damatlık görevini yapamaması amacıyla yapıldığı inancı oldukça yaygındır (Örnek, 2000: 203-204). Örnek olarak bağlanma büyüünü önlemek için Uşak'ta, evin etrafında aileden bireyler dönmeye başlar. Bu sırada kaynana, evin içinde kendi etrafında dönerek nöbet tutmaya başlar. Evin çevresine yabancı kimseler uzaklaştırılır. Damadın sağdıcı ise evin çevresinde dolaşır ve kilit arar. Kilit bulursa kilidi alarak cami hocasına götürür (Özcan, 2016: 268-269). Gerdek sonrasında büyüklerin eli öpülmesi ya da mezar ziyaretleri de yine İslamiyet öncesine dayanan uygulamaların benzeri veya devamı niteliğindedir. Yapılan mülakatlarda ise evli kaynaklardan şu cevaplar ulaşılmıştır: Damada özel bir uygulamanın olmadığını, yapılan pratiklerde ise gelin ve damat eşit rol oynamaktadır.

3.2. Düğün Ertesi/Ardı/El Öpme

Düğün tamamlandıktan sonra sabahında gelin ile damat, kız evine ve yakın akrabalarına el öpmeye giderler. Bu duruma *el öpme günü* denilmektedir (Boratav, 2016: 208). Anadolu'da damat çerçevesinde bu uygulamalara şu şekilde rastlanılmaktadır: Batı Trakya'da, düğünün ertesi günün sabahında damat gelinin ailesine gider. Damat; gelinin evinde olduğu sırada, gelinin akrabaları damadın ayakkabıları saklar, damat ayakkabılarını geri almak için bahşiş teklif eder. Fakat damat bahşiş vermezse ayakkabılar verilmez ve damat ayakkabısız geri evine döner (Moumin, 2009: 76). Çanakkale'nin Çan ilçesinin bazı köylerinde, düğünden sonraki günün sabahı damat, koluna bir manav torbası takar ve kayınpederinin evine gider. Bu torbaya *manav torbası* adı verilmektedir. Kayınpederinin evine varan damat, kaynanasıyla ve kayınpederiyle hiç konuşmaz. Buna karşılık kızın ailesi ve akrabaları damadın kendileriyle neden konuşmadığını sorarlar ve

kışkırtıcı konuşmalar yaparlar. Buna karşılık olarak damat, koyun gibi melemeye ya da inek gibi bağırmağa başlar. Gelinin ailesi damada konuşması için hediye teklif eder. Kayınpeder damada büyükbaş bir hayvan hediye eder. Sonrasında damat kaynanasının olduğu odaya gider ve yine konuşmaz. Kaynana da damadına hediye verir, damat kaynanasının elini öptükten sonra konuşmaya başlar. Damadın akrabalarından gelenler ise gelin evinden çatal, kaşık gibi bir şeyler alarak damadın çantasına saklar. Sözde damadın çantasına girenler ise geri verilmez. Bütün bunlar bir eğlence ürünü olduğu için hediye edilen hayvanlar dışında, damadın çantasına konulanları gelin, daha sonra annesine iade eder (Türker, 2010: 40- 41). Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde düğünden sonra damat, tek başına kız evine el öpmeye gider. Buna *yol açığı yapma* adı verilmektedir. Damadın sabrını sınavacak ve onu zorlayacak oyunlar oynatılır (Arslan, 2011: 108-109). Nevşehir'in Gülşehir ilçesinde ise bir hafta sonra gelinle damat, kız evine giderler fakat damat eve girmez. Eve girmeyen damada kaynana ve kayınpeder koyun keser ve damat içeri girer (Yıldız, 2010: 107). Ordu'nun Ünye ilçesinde damat ile gelinin, bir hafta sonra kız evine ziyarete gitmelerine *ters gece* adı verilmektedir. Damat, eve girdikten sonra damada çeşitli oyunlar oynatılır ve sonucunda damattan bahşiş ya da hediye alınır. Gelin, yemek yerken pilava kaşık saplar ve bu duruma *sofra tutma* adı verilir (Kaya, 2011: 140). Düğünün son evresi olan el öpme, Anadolu coğrafyasında hemen hemen aynıdır. Damat artık kendi çatısı altında aile olmanın temelini tam olarak atmıştır. Yapılan mülakatlarda damada özel bir uygulamaya rastlanılmamaktadır.

4.Sonuç

Tarih boyunca erkek, Türk toplumunda sosyal, bireysel ve manevi bir koruyucu olarak görülmüş ve Türk aile yapısında önemli bir yere sahip olmuştur. Düğün gelenekleri içerisinde damatla ilgili pratik ve uygulamalara baktığımızda genellikle sına, sabrını ölçme üzerine kurulduğunu görmekteyiz. Kadın için tatlı dilli olsun, yumuşak huylu olsun, erkek doğursun, bereket getirsin gibi amaçlar öne çıkarken erkeğin tuzlu kahve içse bile sesini çıkartmaması, sağdıçlarının yaptığı şakalara göğüs germesi beklenmektedir. Başka bir deyişle sabırlı olması arzulanmaktadır. Burada aslında evliliğin zor bir sorumluluk olduğu da simgesel anlamda ifade edilmektedir. Evlilikle birlikte, halk arasındaki tabirle, un torbası ile tuz torbası, artık gelinle evi geçindirmekle görevli, evin direği olan erkeğin boynuna da asılmıştır.

Balıkesir ili Bandırma ilçesindeki damat etrafında düğünden önce ve sonra gerçekleştirilen uygulamaları, farklı statülerden ve farklı yaş gruplarından kaymak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda ele almayı hedefleyen çalışmayla eğitim seviyesi yüksek ve yakın yaş grubundan olan kişilerin, evlilik müessesinin, toplumun istek ve beklentilerine göre değil de bireysel isteklerine göre şekillenmesini istedikleri görülmüştür. Bu tür kişiler, evlenecekleri bireylerin ya da eşlerinin zorlanacakları pratiklerde

yer almalarını istememektedirler. Fakat uzun yıllar önce evlenen yüksek yaş grupları, geleneğin devamlılığı ve sürekliliği konusuna destek vermektedirler. Geleneklerin yerine gelmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Damat merkezli pratiklere ise genellikle yüksek yaş grubu evli kaynak kişilerde rastlanmaktadır ve örnekler kısıtlıdır. Toplumda erkeğe atfedilen roller, yapılan uygulamalarda da sembolik olarak karşımıza çıkmıştır. Geline nazaran damadın daha çok sınındığı ve zorlandığı ağır uygulamalara rastlanmıştır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Abalı, İ. (2018). Aydın ili Gözyaka köyünde geleneksel halk hukukuna dair örf ve âdetler. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 105-121.
- Aça, M. (2016). Türk düğünlerinde gerdeğe giren damadın sırtını yumruklama geleneği. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(5), 48-54.
- Akca, G. (2009). *Diyarbakır ili Ergani ilçesi halk kültürü araştırması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aksoy, İ. (2011). Türklere aile ve çocuk eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16, 11-19.
- Akyol, N. (2006). *Adana (merkez) halk kültüründe halk inançları bayramlar ve törenler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Altuncu, A. Kılıç, S. (2014). Karakoçan'da evlilik âdetleri. *Turkish Studies*, 9(5), 233-250.
- Artun, E. (2008). *Türk halk bilimi*. İstanbul: Karahan Kitabevi.
- Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk Düğünleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ayaz, B. (2021). *Kardeşten öte sanal akrabalık ilişkilerine halkbilimsel bir yaklaşım: Balıkesir örneği*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Balaban, T. (2006). *Sandıklı halk inanışları ve uygulamaları*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balkan, K. (1948). Eti hukukunda içgüveylik. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6 (3), 147-152.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültüründe doğum-evlenme-ölüm*. Adana: Altın Koza Yayınları.
- Bayat, F. (2009). Geçiş ritüeli bağlamında arınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (9),74-78.
- Bayram, P. (2013). Nevşehir'in Avanos ilçesi, Uçhisar ve Göreme beldelerinde evlilik merasimleri. *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), 17-37.
- Coşkun, H. (2014). Sivas'ın Altınyayla ilçesinde evlenme ile ilgili örf, âdet ve inançlar. *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 37 (436), 15-24.
- Çelepi, M. S. (2017). Somut olmayan kültürel miras ve üniversite gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (3), 15-35.

- Dilmen, D. (2009). *Niğde ili Ulukışla ilçesi halk kültürü araştırması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dinç, M. (2014). *Kütahya-Altıntaş folkloru*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ercan, A. M. (2002). *Gelibolu Yarımadası'nın geçiş dönemi âdetleri üzerine bir inceleme (doğum- düğün- ölüm)*. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Erdentuğ, N. (1977). *Sosyal âdet ve gelenekler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergin, M. (2002). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergün M. (2014). Düğün kavgalarının mitolojik kökenleri. *Milli Folklor*, 26 (101), 60-72.
- Göçer, O. (2015). *Adana ili Karaisalı ilçesi halk kültüründe halk inançları, bayramlar ve törenler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Irmak, Y. - Taş, E. (2012). Tersine dönen bir evlilik modeli olarak Sakarya'da damat alma geleneği ve psikolojik etkileri. *Milli Folklor*, 96, 216-228.
- Kalafat, Y. (2000). *Türk Dünyası karşılaştırmalı Türkmen halk inançları*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Kalafat, Y. (2009). *İslâmiyet ve Türk halk inançları*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Karabacak, Y. (2011). *Nizip-Söğütlü köyü folkloru*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karakaş, R. (2013). Unutulmaya yüz tutmuş bir düğün geleneği olarak "ağaç süsleme". *Karadeniz (Black Sea)*, 5(18), 109-122.
- Kaya, H. Ç. (2011). *Ünye halk kültürü*. Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kayabaşı, O. (2008). *Anamur folkloru*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Koşay, H. Z. (1944). *Türkiye Türk düğünleri üzerine mukayeseli malzeme*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Kriye, A. (2014). *Türkiye Türkleri ile Uygur Türklerinin Hoten-Konya illeri çevresinde halk kültürü bakımından karşılaştırılması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurt, B. (2012). *Malatya ili Doğanşehir ilçesi halk kültürü araştırması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kutlu, S. S. (2011). *Gaziantep geleneksel kültüründe evlenme*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Moumin, M. (2009). *Batı Trakya Türk folkloru üzerine bir araştırma (doğum-evlenme-ölüm âdetleri)*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ögel, B. (2001). *Dünden bugüne Türk kültürünün gelişme çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halk bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Özcan, D. (2016). Uşak yöresinde evlilikle ilgili ritüel ve büyüsel içerikli pratikler. *Tarih Okulu Dergisi*, 17, 259-272.
- Öztürk, F. (2010). *Geçmişten günümüze Nallıhan folkloru*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Polat, E. A. (2015). *Kocaeli Romanlarında (Akçakayran, Kozluk, Serdar, Tavşantepe) geçiş dönemleri (doğum-eylenme-ölüm)*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sabuncuoğlu, A. E. (2013). *Kilis ilinde geçiş ritleri bağlamında evlenme*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Savur, S. (2010). *Adana ili Tufanbeyli ilçesi Halk kültürü araştırması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sevinç, M. (2008). *Akdağmadeni folkloru*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tezcan, M. (2000). *Türk ailesi antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Turhan Tuna, S. (2006). Türk Dünyasındaki düğünlerde koltuklama ve kırmızı kuşak bağlama geleneği. *Bilig*, 38, 149-160.
- Türker, E. (2010). *Çan yöresi halk bilimi ürünleri*. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Üçok Hacışeyhioğlu, H. (2002). *Çankırı tarih ve halkıyatı, Ahilikten kalma esnaf ve sohbet teşkilatı*. Ankara: Okuyan Adam.
- Üstünova, K. (2011). Erzurum düğünlerinde elma atma geleneği. *Milli Folklor*, 23(90), 146-155.
- Varvar, M. (2010). *Çankırı'da kına, nişan ve düğün geleneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldız, N. Ç. (2010). *Nevşehir ili Gülşehir ilçesi halk edebiyatı ve folkloru üzerine bir inceleme*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, E. (2016). *Erciş folkloru*. Niğde: Ömer Halisdemir Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yolcu, F. (2008). *Adana ili Ceyhan ilçesi halk kültürü araştırması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: Damat. *Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 05.07.2021).
- URL-2: Nikâh. *Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim 05.07.2021).

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi'nden alınan 10.09.2021 tarih ve 2021-7 sayılı etik kurul onayı./ *Ethics committee approval dated 10.09.2021 and numbered 2021-7 received from Bandırma Onyediy Eylül University.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Destek ve Teşekkür / Support and Acknowledgment: Bu çalışma, hazırlamakta olduğum “Halk Kültüründen Kadın Dilinde Erkek” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Tez Danışmanım Dr. Berna Ayaz'a katkı ve desteği için teşekkür ederim. / *This study was produced from the master's thesis titled "Men in Women's Language from Folk Culture" that I was preparing. I would like to thank my thesis advisor Dr. Berna Ayaz for her contribution and support.*

Yazarın Notu / Author's Note: Bu çalışma, hazırlamakta olduğum “Halk Kültüründen Kadın Dilinde Erkek” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. / *This study was produced from the master's thesis titled "Men in Women's Language from Folk Culture" that I was preparing.*